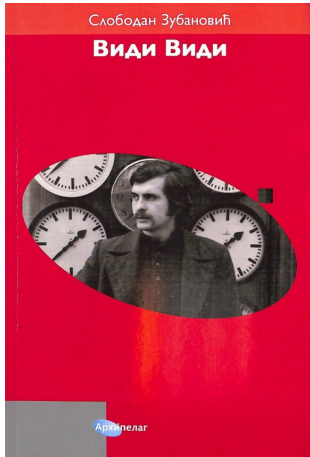

Saša Radojčić

VERISTIČKE SITNICE

(Slobodan Zubanović: *Vidi vidi*, Arhipelag, Beograd, 2023)

Zbirku pesama *Vidi vidi* Slobodan Zubanović je posvetio sećanju na svoju prvu objavljenu knjigu – *Kupatilo*, koja je izašla 1973. kod jedne od onih velikih, u tranziciji izumrlih izdavačkih kuća, beogradske „Prosvete”. Lep jubilej, pola veka učešća na pesničkoj i književnoj sceni, neminovno je udružen s nostalgичnim osećanjima koja indukuje rad uspomena, računajući tu ne samo sećanje na sebe kao (mladog) pesnika nego i sećanje na književni ambijent u kom je taj mladi pesnik delovao.

Među činioce tog ambijenta ulaze i drugi pesnici. U jednom od zapisa kojima okončava zbirku *Vidi vidi*, Zubanović citira trojicu: Jovana Hristića, Milutina Petrovića i Borislava Radovića. Najzanimljiviji je poslednji citat, koji upućuje na to da u nekom trenutku u životu pesnika dolazi čas „da se prazne floke”. Tim navodom Zubanović sugere-

riše da od njegove nove knjige ne treba očekivati previše, da u njoj ima mnogo „starog” materijala, i opravdava (ili možda samo hoće da objasni) njenu raspršenu strukturu.

Međutim, to autoironijsko opravdanje za tili čas se preokreće u nešto suprotno. Prazneći floke, Slobodan Zubanović je ostvario zbirku koja upravo po necelovitoj strukturi odgovara stanju savremene subjektivnosti, podjednako necelovite, rasute i rasparčane, i same sačinjene od svojih sećanja. Ne na poslednjem mestu, treba reći da je ostatak ostataka pesničkog rada zatečen u Zubanovićevoj fioci bio sasvim dovoljan za jednu od najkvalitetnijih pesničkih knjiga u prošloj godini, što govori pre svega o značaju ovog pesnika i njegovoj očuvanoj snazi, ali kaže ponešto, ne baš pohvalno, i o potencijalu njegovih mlađih koleginica i kolega.

Kakav materijal čini zbirku *Vidi vidi*? Njegov izbor potencira pesnikove uspomene i uključuje, pored novih pesama, i neke ranije objavljene. Među njima je, možda i očekivano, pet pesama iz *Kupatila* (čiji izbor je sačinio urednik ovog izdanja Gojko Božović), kao i jedna pesma iz Zubanovićeve zbirke *Sarkofag* (1998), koja nosi naslov „Inventar Černobila”, i koja je poslužila autoru kao model za jednu stilsku vežbu, u kojoj je svaki stih pesme postao početni stih po jedne od pesama novog ciklusa. Isti model Zubanović primenjuje i u ciklusu „Kurs poezije”, u kome su početni stihovi preuzeti iz jedne pesme Miodraga Pavlovića iz zbirke *87 pesama* (1952). Ova pesma, naslovljena kao „Pogled”, napisana je 1947, u godini rođenja Slobodana Zubanovića, a pesme nastale po njoj, beleži

on, „sećanja su na vežbe pisanja koje je vodio pesnik Miodrag Pavlović, u Domu omladine, 1972. godine – prvog kursa za pisanje poezije, preteče kurseva kreativnog pisanja kod nas”. O tom kursu svedoči i segment „Notes za utehe” s podnaslovom „Marginalije sa kursa”. Sasvim je moguće da su ove minijature, koje obuhvataju svega po dva-tri stiha, nastale upravo za vreme trajanja kursa, i ostale sačuvane u nekom notesu, pohranjenom u pesnikovoj fioci. Ostatak zbirke *Vidi vidi* čine nove, ili u najmanju ruku neobjavljene pesme.

U njima se Slobodan Zubanović pokazuje u prepoznatljivom liku pesnika (neo)verističkog poetičkog profila, koji svoje stihove gradi od slika iskustvene stvarnosti, prevashodno onih vizuelnih. Sugestiju u tom pravcu, ali uz uračunat ironijski odmak, daje i naslov zbirke, koji donekle pojašnjava beleška pod naslovom „O svakidašnjem pogledu pesama”. Tu se naše uzrečice „vidi” i „vidi, vidi” tumače kao ukazivanje na nešto što smo već videli ili što znamo, odnosno kao komentar na „događaj u kojem smo nekad davno učestvovali ili [...] o pojavi koja nas i dalje zanima”. Pored ovog skretanja pažnje, koje sadrži implicitni komentar pojave, u zavisnosti od načina naglašavanja, značajno je i to što obe uzrečice upućuju na vizuelni medij našeg iskustva.

Svoj pristup je Zubanović u jednoj od ranijih knjiga izričito odredio kao *reporterski*, obećavajući gradu, kao povlašćenom ambijentu pesama koje piše, da će sačiniti njegov *prepis*. Razume se, to obećanje nikada ne rezultuje čistim mimezisom, jer, sa jedne strane, u njegovo ispunjenje se uključuje i specifičnost „reporterovog” individualnog horizonta, a sa druge, nikada se ne prepisuje sama stvarnost nego njen zapis, njena simbolički prethodno oblikovana i uređena slika. To su ograničenja koja prijanjaju uz svaki pokušaj da se pesnički progovara u (neo)verističkom ključu, i koja „prepisu”, baš zahvaljujući neizbežnoj distanci, pružaju mogućnost da razvije jaču ili slabiju kritičku notu.

Na tog „starog”, očekivanog Zubanovića, hroničara grada, u novoj zbirci najviše podsećaju pesme četvrtog, nenaslovljenog ciklusa. Nepretenciozne, osetljive za detalj, ove pesme su ritmizovane rimovanjem, ne posebno strogim, čime se dodatno sugeriše njihova veza sa trenutkom, sa usputnim zapažanjem lirske subjektivnosti, snižava se poetska temperatura. Oko jedne viđene scene, ili detalja u njoj, oko neke uobičajene pojave, sitnice, pesnik gradi dve-tri strofe, zadovoljava se prenošenjem utiska, jer on samo izveštava, ne komentariše. Komentar, ili nadgradnja početnog utiska, treba da dođe od čitaoca.

Zubanovićeve optika je posebno podešena da prepozna socijalno relevantnu situaciju, kao što to vidimo u pesmama „Ulicom cara Dušana ali do kraja” ili „Starica kod stanice Donji grad”. U obema pesmama *pogled* se okrenuo ljudima sa margine, gubitnicima u životnoj igri. U prvoj, prizor tramvajske okretnice se brzo fokusira na jedno od vozila u kojem

...naspram vrata,
drema na zadnjem sedištu
čovjek živ a mrtav u isto vreme.
Kao beba u porodilištu

*sav umotan u ćebe do lica.
Spustio je svoje ulično breme.*

Poređenje klošara koji spava, možda *mrtav* pijan, s bebom u porodilištu, sugerije da je taj čovek proćerdao obećanja dobijena rođenjem. Ništa manje tužna nije ni slika starice iz druge pesme, koja „zgrbljena” sedi, i pušta da

*polako tama svet njen obasjava
dok u mislima vreme premotava.*

Inverzno, odnosno paradoksalno data tama, koja ovde „obasjava”, veoma je dobro i funkcionalno postavljena – i odnosi se kako na spoljašnju (jer gasi se dan), tako i na, mnogo važniju, unutrašnju tamu u koju tone svet lirske junakinje ove pesme, zgrbljene starice.

Oblike socijalne osetljivosti na širem planu Zubanović demonstrira u ciklusima „Inventar Černobila” i „Iz doba kovida”, kojima je zajedničko to što su nastali kao reakcija na planetarne traumatične događaje, ako tako može da se kaže, na svojevrstne generalne probe apokalipse koja preti čovečanstvu zato što je prekoračilo svoju meru. Drugi zajednički momenat černobilskog incidenta i pandemije kovida jeste u tome što se u vreme obeleženo tim događajima, od ljudi očekivalo da budu zatvoreni – štaviše, tražilo da se sami zatvore da bi izbegli opasnost. Time su, kako efektno kaže pesnik, i naše brige zaključane u milion puta umnoženi mikrokosmos,

*u nekoliko koraka, između
kuhinje, sobe i knjiga.*

Ako se pesme uobičajene (neo)verističke fakture kod Zubanovića mogu razumeti kao *pogledi*, ono što se otvara u uvodnom ciklusu verovatno bi bilo najbolje nazvati *drugim pogledom*, pogledom koji se odmiče od samog sebe, i koji sebe zahvata u refleksivnom ponavljanju viđenog. Otprilike u tom smeru cilja i autorova samointerpretacija, izložena u napomeni pod naslovom „O svakidašnjem pogledu pesama”: „[...] sve to smo već jednom gledali: sad možemo opet, sopstvenim očima iznova da *vidimo* jedva upamćen lik ili prizor”. U napomeni je reč o prelistavanju albuma porodičnih fotografija, ali te reči se isto tako odnose na prelistavanje zbirke pesama, pogotovo ukoliko je ona nastala pražnjenjem fioka. Sugestivnost pesnikovog *vidi* i *vidi vidi* u različitim kontekstima upotrebe, naprosto traži da ove uzrečice budu testirane na što različitijoj građi – i bilo bi šteta da taj *drugi pogled* ostane ograničen na samo deset pesama, koliko ih sadrži uvodni ciklus.

Na samom završetku ovog kratkog prikaza Zubanovićeve nove knjige pesama, osvrnuću se na mesto u njoj koje mi je najzagonetnije. U razrešenju tog mesta, za sada, ne pomaže mi ni najbolji, a najjednostavniji hermeneutički savet: čitati iznova, i iznova. Završna pesma zbirke, pod naslovom „Ako sam”, tek u poslednja dva stiha čini jasnim da u njoj pesnik oslovljava *svoje reči*. Sve pre toga liči na pohvalu poeziji i pesničkom načinu života, ironijski ublaženu, ali ipak pohvalu. I onda sledi završno obraćanje:

*moje reči, upamtite ovo:
U pesmu ne stajte nikada.*

Šta to znači? Kada bi se pesnik obraćao drugim pesnicima, ili uopšte ljudima, smisao iskaza bi mogao da bude osporen (ili potvrđen), kao i svaki savet koji ljudi daju jedni drugima, ali bi u svakom slučaju bio jasan. Ali šta znači upozorenje rečima, koje su već u pesmi, od kojih je naposletku pesma i sačinjena, jer ona i nema od čega drugog da bude sačinjena, da nikada ne ulaze u pesmu? Kuda će onda reči? I šta će biti s pesmom?